

Gemeenteraadsverkiezingen

De organisatie achter die ene druk op de knop

Door

Judith Fröling,

projectmanager Doxis en

Mark Ruts, informatiebeheerder Doxis

G. Schuurman

Iedere vier jaar moeten de inwoners van Nederland weer aan de bak om ervoor te zorgen dat hun buurt veilig wordt, dat de lokale werkloosheid wordt aangepakt, dat het kroost goed onderwijs krijgt en dat er in de binnenstad voldoende parkeergelegenheid is. En dat alles met één druk op de knop.

We doelen hier op de gemeenteraadsverkiezingen. In een tijd dat het stemmen vrijwel overal in Nederland elektronisch verloopt, kan de kiezer met één druk op de knop zijn stem laten gelden. Om dat mogelijk te maken, zijn gemeenten echter wel maandenlang in voorbereiding. Een gesprek met de heer G. Schuurman, hoofd Burgerzaken van de gemeente Westervoort, resulteert in meer inzicht in de organisatie rondom gemeenteraadsverkiezingen alsmede in de wijze waarop de veelheid aan informatie wordt gedocumenteerd en gearchiveerd.

D

De gemeente Westervoort is gelegen in de provincie Gelderland en telt ruim 16.000 inwoners. De heer Schuurman is al dertig jaar werkzaam binnen deze gemeente en is ook al dertig jaar verantwoordelijk voor de organisatie rondom verkiezingen. Dit geldt zowel voor de landelijke, provinciale, gemeentelijke als voor de Europese verkiezingen. Een meer ervaren gesprekspartner is moeilijk te vinden. We legden hem de volgende vragen voor.

Hoe worden de verkiezingen geregeld binnen de gemeente?

Schuurman: "De procedures rondom de verkiezingen zijn voor alle vier soorten verkiezingen min of meer hetzelfde, alleen liggen de diverse verantwoordelijkheden bij elke verkiezing ergens anders. Bij gemeenteraadsverkiezingen is de gemeente zeer actief betrokken. Het is alleen bij deze verkiezingen dat de gemeente zowel hoofdstembureau is als het

stembureau zelf. Bij gemeenteraadsverkiezingen in Westervoort wordt het hoofdstembureau gevormd door raadsleden, voorgezeten door de burgemeester. Het hoofd Burgerzaken neemt deel aan de vergaderingen als ambtelijk adviseur. De gemeente heeft een actieve taak onder andere naar de drukker toe, voor het vervaardigen van stemvellen, huis aan huis biljetten, perscontacten en dergelijke. Bij de andere verkiezingen worden dit soort zaken landelijk via kiesdistrict geregeld. De kieskringen vallen overigens niet samen met de provincies. De provincie Gelderland bestaat uit twee kieskringen te weten de kieskring Arnhem en de kieskring Nijmegen.”

Zijn er landelijke richtlijnen voor het verloop van de verkiezingen?

Schuurman: “Met betrekking tot het organiseren van verkiezingen geeft het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties via de Kieswet aan binnen welk raamwerk gemeenten moeten werken. Tevens zijn er landelijke richtlijnen opgesteld voor de voorzitters van de hoofdstembureaus. Deze hebben betrekking op afdoeningdata voor diverse uitvoeringsprocessen, de bemanning van het stembureau, de inrichting van het stemlokaal, bureaubehoeften en verkiezingsmateriaal en de procedures aangaande stemmachines en de papieren stembiljetten. Vervolgens is elke gemeente autonoom in de wijze waarop zij de organisatie verder invult. Hierbij geldt dat binnen veel gemeenten het hoofd Burgerzaken verantwoordelijk is voor de organisatie van de verkiezingen. Dit ligt zeer voor de hand aangezien Burgerzaken de gegevensbeheerder is van de gemeentelijke basisadministratie (GBA). En het is deze administratie die de input levert voor de kiezerslijsten.”

De vier manieren van stemmen

In het kader van verkiezingen hebben gemeenten de keuze uit vier mogelijkheden om het daadwerkelijke stemmen vorm te geven. Zo is er de stemmachine van fabrikant Nedap gecombineerd met software van Groenendaal (de optie waar de gemeente Westervoort voor gekozen heeft). Er is de stemmachine van fabrikant Samson met software van SDU Uitgevers. Daarnaast bestaat er het systeem van software van SDU Uitgevers in combinatie met een reguliere pc plus aanraakscherm. Tot slot is er nog immer de mogelijkheid van stemmen middels potlood en papier. (Bron: “Op weg naar de uitslag”, van M. Hegener in NRC Handelsblad, 20 januari 2003)

Voordat de grote dag van het stemmen aanbreekt, zal het nodige moeten worden georganiseerd. Wat gaat er allemaal vooraf aan de gemeenteraadsverkiezingen?

Schuurman: “Normaal gesproken vinden er om de vier jaar in maart gemeenteraadsverkiezingen plaats. De voorbereidingen daarvan vangen reeds aan in oktober. Nieuwe partijen krijgen dan de mogelijkheid zich als nieuwe partij aan te melden. Eind januari vindt dan de dag van kandidaatstelling plaats voor zowel de reeds bestaande partijen als de nieuw opgerichte partijen. Dit betekent dat elke partij begin januari een kandidatenlijst moet samenstellen en indienen. De gemeente geeft de partijen diskettes van de leverancier Groenendaal, waarmee partijen stapsgewijs alle gegevens kunnen invoeren. Aan de hand van deze diskettes worden de kandidatenlijsten uitgedraaid. De diskettes worden wel eerst gecontroleerd met de gegevens uit de GBA. De kandidaten moeten ook nog een instemmingverklaring tekenen. Een instemmingverklaring betekent dat een kandidaat akkoord gaat met zijn kandidaatstelling. Ook dienen de landelijke partijen een machtiging af te geven dat de lokale partij de naam van de landelijke partij mogen voeren. Als alles akkoord is, worden de diskettes doorgestuurd naar Groenendaal en worden de nieuwe stemvelden (voor op de stemmachine, red.) gemaakt.”

“In de voorbereidingsfase vinden drie bijeenkomsten van het hoofdstembureau plaats. Bij de eerste bijeenkomst wordt gekeken of er nieuwe partijen geregistreerd zijn en wordt gecontroleerd of dit allemaal volgens voorgeschreven procedures is gegaan. De tweede bijeenkomst is de dag van de kandidaatstelling zelf, waarbij de lijstrekker en de kandidaten van de deelnemende partijen gepresenteerd worden. Bij de derde bijeenkomst wordt de volgorde van de deelnemende partijen bepaald. Van elke bijeenkomst worden procesverbalen opgemaakt en deze worden ondertekend door de leden van het stembureau. De tijdens de zitting genomen beslissingen worden ter publicatie aangeboden aan de regionale of plaatselijke krant. Twee weken voorafgaand aan de verkiezingen dienen alle stemmachines gecheckt te worden aan de hand van de door Groenendaal opgestelde regels. Het testresultaat wordt doorgemailed naar de firma Groenendaal. Op deze manier reduceer je de kans op het falen van de machines tot praktisch nul”.

Deze hele voorbereidingsfase betekent een enorme hoeveelheid neerslag. Hoe wordt daarmee omgegaan? Oftewel, wie is verantwoordelijk voor het documentbeheer, hoelang worden de stukken bewaard en waar worden ze bewaard?

Schuurman: "Gedurende de periode voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen worden werkdossiers gevormd. Tot en met de dag van de kandidaatsstelling is het hoofd Burgerzaken hier voor verantwoordelijk. Wanneer de kandidatenlijsten onherroepelijk zijn, gaan de betreffende archiefbescheiden - dit zijn de definitieve kandidaatstellingen, de instemmingverklaringen en de machtigingen van de landelijke partijen - naar het centrale bestuursarchief. Op basis van de richtlijnen van de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, red.) voor de opbouw Bestuursarchief, worden dossiers gevormd. De kandidatenlijsten worden tot en met de volgende verkiezingen bewaard. Deze lijsten vormen de basis voor tussentijdse vacatures van raadsleden. Voor de bedrijfsvoering is het handig om ze te bewaren tot de volgende verkiezingen, maar voor historisch belang worden dit soort bescheiden soms wel langer bewaard. Ook worden er dossiers aangelegd voor de benoeming van de leden van het stembureau en worden er dossiers gevormd waarin de diverse procedures aangaande het verloop van de verkiezingen zijn ondergebracht."

De dag van de verkiezing breekt aan. Wat gebeurt er dan?

Schuurman: "Er zijn acht stembureaus met elk een eigen voorzitter. De voorzitters halen 's ochtends vroeg, voor aanvang van de verkiezingen, de sleutel en het geheugen van de stemcomputer bij het gemeentehuis op. De voorzitter installeert het geheugen, waarna er kan worden gestemd. Om 21.00 uur sluiten de stembureaus en in principe heeft elk stembureau door één druk op de knop binnen vijf minuten de stemmen geteld. Er wordt altijd gelijk een uitdraai (het procesverbaal, red.) gemaakt wat fungeert als back-up voor het geheugen. De uitslagen moeten dan zo snel mogelijk van de stembureaus naar het hoofdstembureau - de gemeente - worden gebracht. Daar worden de uitslagen van de acht stembureaus bij elkaar opgeteld en zo kom je aan de voor-

lopige totaaluitslag. Er volgt dan een presentatie van de uitslag en een toelichting daarop. Zo wordt vermeld wie voorkeurstemmen hebben gekregen, hoe de uitslag tot stand is gekomen, hoe de zetelverdeling tot stand is gekomen, wat de kiesdeler is en waar de restzetels naar toe zijn gegaan. De uitslagen en verdere bijzonderheden worden op de avond van de verkiezing zelf nog doorgegeven aan het ANP."

"Wanneer de gegevens van de acht stemlokalen verzameld zijn, wordt daar een verzamel proces-verbaal van gemaakt. Dit gebeurt zowel in papieren vorm als in digitale vorm met een totaalkassette. Bij de gemeenteraadsverkiezingen blijven de processen-verbaal en de diskette in het bezit van de gemeente; zij is immers het hoofdkiesbureau. Bij de provinciale, landelijke en Europese verkiezingen worden de acht losse processen-verbaal van de kiesbureaus en het verzamelprocesverbaal, zowel in papieren als op diskettes, de volgende dag naar het hoofdstembureau van de kieskring gebracht. In dit geval Arnhem. Daar worden de gegevens ingelezen, zodat er een totaal uitslag komt van de kieskring. Vanuit Arnhem gaan het proces-verbaal en de diskettes naar 'Den Haag'."

Wat gebeurt er met de processen-verbaal, de diskettes en de andere documenten die gedurende de dag van de verkiezingen zijn opge maakt?

Schuurman: "Deze worden bewaard in het centraal bestuursarchief op basis van de richtlijnen van de VNG voor de opbouw Bestuursarchief. De proces-verbalen met daarin de uitkomsten per stembureau worden blijvend bewaard. De oproepingskaarten die de kiezers achterlaten bij stembureau worden nog een half jaar bewaard en mogen daarna worden vernietigd."

Tot slot

Als het een beetje meezit, krijgen de inwoners van de Nederlandse gemeenten na het uitbrengen van hun stem een stadsbestuur dat die problemen aanpakt die zij aangepakt willen zien. Mocht dit niet het geval zijn, hebben de inwoners na vier jaar weer een mogelijkheid om verandering aan te brengen. En wel met één druk op de knop!